

частина книг, створених в Україні, зберігається за кордоном у книгозбірнях Москви, Санкт-Петербурга, Варшави, Кракова, Любліна та інших міст. Є вони і у приватних осіб.

*Н. Стоколос** (м. Рівне)

ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ І РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ВІДНОСИНИ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ПРОБЛЕМА ЛАТИНІЗАЦІЇ І УКРАЇНІЗАЦІЇ

Греко-католицька церква хоч і не була вирішальним чинником національного самовизначення в Галичині, однак зробила значний внесок в подолання кризи національної ідентичності у XIX ст. Східний обряд був одним із найусталеніших чинників, який відрізняв греко-католиків від римо-католиків, українців від поляків. Мовні відмінності не були настільки великими, щоб відрізнити галицьких українців від галицьких поляків. Обидві мови так багато запозичили одна від одної протягом століть, що стали взаємозрозумілими, близькими, що загрожувало русинам (українцям) Галичини не лише мовною, а й етнічною асиміляцією. На початку XIX ст. самозрозумілою річчю було трактування русинської (української) мови галичан як діалекту польської. Тому в XIX ст. була зроблена спроба змусити українців перейти на латинський алфавіт. Проте вона не увінчалася успіхом значною мірою завдяки опору греко-католицького духовенства, оскільки його літургійні книги ще тисячу років тому були написані старослов'янською мовою і кириличною азбукою [Див.: Франко І. Азбучна війна в Галичині 1859 р. // Записки НТШ.- Львів, 1913.- Т. 114.- С. 81-116].

Отже, лише обряд залишався постійною і недвозначною прикметою національної самобутності. Саме тому в першій і навіть в другій половині XIX ст. польсько-українські відносини характеризувалися гострою обрядовою боротьбою між греко-католиками і римо-католиками. Вони набули форми такого польсько-українського протистояння, як латинізація і уніатизація, що призводило до спольщення українців і українізації поляків.

Поряд з піднесенням освіти, матеріального становища і людської гідності греко-католицького духовенства під владою Австро-Угорщини, церковні історики XIX ст. належним чином відзначають такий

* Стоколос Н. – кандидат історичних наук, доцент Рівненського інституту слов'янознавства Київського інституту “Слов'янський університет”.

“подарунок австрійських монархів для греко-католиків Галичини”, як “встановлення рівноправності греко-католицького обряду з панівним в Австрії римо-католицьким обрядом” [Начеркъ Истории Унии Русской Церкви зъ Римомъ.- С. 91]. Коли Галичина опинилася під Австрійською короною, відносини між греко - і римо-католиками не змінилися на краще. Миру і братерської любові між сповідниками двох католицьких церков не було. Фактично об’єднання двох церков – православної і католицької – в 1596 р. залишалось формальним. Між ними постійно точилася боротьба, оскільки римо-католики не вважали уніатів (“з’єдинених”) істинними католиками, а “схизматиками”.

Східний обряд, якого міцно трималася Уніатська церква, був саме тим “яблуком розбрату” між двома католицькими церквами. Відійшовши від Константинополя і Сходу, Уніатська церква обірвала безпосередні зв’язки з традицією, яка лежить в її основі. Натомість розпочалося зближення з латинським Сходом. Віддалена від Сходу, Церква стала слабшою проти Заходу і тому пасивно піддавалася впливові релігійної культури, котра не завжди збігалася з її власними традиціями. У зв’язку з цим деякі сучасні греко-католицькі дослідники, визнаючи факт латинізації Уніатської церкви, вважають, що “глибокою вона ніколи не була” [Ковчег.- Львів, 1993.- С. 61]. Не вступаючи в дискусію про глибину латинізації Греко-католицької церкви, звернемо увагу на те, що проблема латинізації була постійною “больовою точкою” українського греко-католицизму. Вона увесь час тримала в напрузі греко - римо-католицькі відносини, була причиною конфліктів між поляками і українцями. Вже сам факт належності Уніатської, а згодом (за новою назвою в ХІХ ст.) Греко-католицької церкви до Католицької церкви вимагав її підтримки. Але будь-яка Руська (Українська) церква – з відокремленою ієрархічною структурою та особливим обрядом – ставала на заваді асиміляції українського населення. Тому в умовах зростання у Польщі, як і всюди в Європі, національної свідомості, була скоріше небажаною інституцією. Уніатська церква ставала ще більше небажаною, коли саме її існування стало нібито єдиною перешкодою на шляху до порозуміння між Польщею і козаками і втягувало Польську державу в марнотратні війни [Там само.- С. 62]. Польща ніколи не позбулася переконання, що унія у найкращому разі – лише компроміс на дорозі до перетворення православних русинів, а пізніше українських греко-католиків у латинських поляків.

Латинській, римо-католицькій церкві дуже важко було зректисся мрій про те, що унія є лише переходом, проміжним і тимчасовим, до латинського обряду. Коли цього не сталося ні в ХVІІ, ні в ХVІІІ ст., байдужість, найчастіше неприхована ворожість, а в ХІХ ст. - агресивна

експансія визначали ставлення до Греко-католицької церкви.

Зрештою, латинізація української церкви – спочатку Православної, а потім і Греко-католицької – мала об’єктивні причини і в якійсь мірі була закономірним процесом. Після Люблінської унії (1596 р.) прилучення до Польщі українських земель, які були під Литовським князівством, завершило їх переустрій на польський кшталт. Українське життя перелицьовувалося за польськими взірцями, спольщувалося. Кризовий стан Православної церкви в XVI ст. викликав занепад національної культури, яка не могла конкурувати з польською, офіційною культурою, пристосованою до обставин державного і культурного життя Польщі. За польською культурою стояла могутня, близька їй по духу латино-католицька культура - німецька, італійська, французька, - до якої відкривали шлях вивчення латинської мови в школі, латинська писемність.

Православно-візантійська культура в умовах латинсько-польської державності “втрачала свою цінність, була все менше і менше потрібна, просто непридатна ні до чого поза церковним ужитком. Її візантійські джерела висохли, вона повторювала давно пройдене, не йшла в ногу з часом і культурним прогресом” [Грушевський М. Ілюстрована історія України.- К., 1990.- С. 62]. Саме це позбавляло її можливості конкуренції з польсько-латинською, західноєвропейською культурою.

У часи Берестейської унії єпископів непокоїв перехід руської еліти до латинської церкви. Вони надіялися, що унія стане засобом піднесення освітнього рівня церкви і тим самим допоможе запобігти таким переходам. Унія, однак, не мала готового засобу, щоб утримувати національну еліту під своїм омофором, і тому перехід до латинського обряду тривав, часто при активному сприянні польського духовенства, особливо єзуїтів у їхніх школах [Ковчег.- С. 62]. Щоб покласти цьому край, папа Урбан VIII декретом від 7 лютого 1624 року заборонив перехід руських – як мирян, так і духовних осіб - до латинського обряду. У Польщі і король, і католицька ієрархія були проти цього декрету. Король навіть заборонив його публікацію у державі. Папа змушений був внести певні поправки, щоб все-таки регулювати, а не забороняти, як того домагалася Уніатська церква, такий перехід. Отже, папа, по суті, полегшив заборону переходу на латинський обряд. Відтоді вона стосувалася лише духовенства, а єзуїтів папа лише “приватно попередив” стримувати свою ревність у перетягуванні на латинський обряд.

Модифікований декрет папи було опубліковано 7 серпня 1624 р., але наслідки його для Уніатської церкви були мізерні. Українське населення лише тоді могло б протистояти привабливості вищої культури, якби мало таку ж мережу шкіл і такий рівень освіти, як в латинників. “Те,

що освічені верстви далі переходили у латинський обряд, було однією з невдач унії та прикритим розчаруванням для ієрархії (уніатської. – Н.С.) уже на початку XVII ст.” [Там само.- С. 62-63].

Всупереч неодноразовим заборонам Апостольської Столиці, які постійно повторювались у зв'язку з загостренням “обрядової боротьби” між греко-католиками і римо-католиками, “крадіжка душ” продовжувалася і в XIX ст. набула особливої гостроти. Переможена і поділена сусідніми державами Польща на відтинку “обрядової боротьби” не втрачала ініціативи. Вірні греко-католицького обряду і їхні душпастирі в суспільному житті посідали найнижчі позиції. Греко-католицьким богослужінням і процесіям чинилися перешкоди. Віросповідників греко-католицького обряду принижували і називали “схизматиками”, а їхні церкви – “синагогами” [Harasiewicz. *Annales Ecclesies Ruhtenisch.- Lemberg, 1862.- S. 558*]. Крім цього, постійно робилися спроби з боку латинського духовенства і ієрархій підпорядкувати греко-католицьке духовенство і віруючих під юрисдикцію латинських єпископів [Pelesz I. *Geschichte der Union der ruhten Kirche mit Rom.- Wien, 1880.- S. 646*]. Саме в такому стані була Греко-католицька церква в Галичині перед її прилученням до Габсбургської монархії.

Цісарівна Марія Тереза після скарги Львівського митрополита Лева Шептицького (1749-1779) видала в 1774 році декрет, в якому декларувалась рівноправність греко-католицького і латинського обрядів, латинських єпископів закликано толерантно ставитися до греко-католицького духовенства і віруючих. Згідно цього декрету сини руської шляхти і священників в міру їх здібностей допускалися нарівні з поляками до державної служби. Встановлювалися й інші пільги для греко-католиків [Начеркъ Истории Унии Русской Церкви зъ Римомъ.- С. 92].

Але декрет Марії Терези не зміг скасувати нерівноправності між двома католицькими церквами. Єпископ Л.Шептицький змушений був другий раз просити цісарівну про покровительство. Австрійські монархи протягом XIX ст. неодноразово, враховуючи напругу і конфлікти між греко - і римо-католиками на ґрунті обрядової нерівності, видавали розпорядження, щоб якимсь чином мінімізувати віросповідні суперечності. Імператор Йосиф II спеціальною інструкцією встановив статус трьох церков – Римо-католицької, Греко-католицької і Вірмено-католицької. В цій інструкції, зокрема, говорилось: “Оскільки в Галичині католицька церква складається з трьох обрядів – латинського, греко-католицького і вірмено-уніатського, - необхідно звернути особливу увагу на те, щоб три доньки однієї матері жили сестринською любов'ю, щоб не було міжнаціональних чвар і ворожнечі між трьома обрядами. Всі три обряди достойні рівної поваги і жодному з них не належить надавати

будь-якого пріоритету. Будь-які релігійні суперечки між трьома обрядами або приниження гідності богослужбових, літургічних, обрядових традицій і звичаїв необхідно обминати і якнайшвидше згаджувати” [Harasiewicz. *Annales Ecclesies Ruhtenisch.- Lemberg, 1862.- S. 559-560*].

Згодом, вже за імператора Леопольда II (1790-1792), міжобрядові чвари і міжцерковні конфлікти продовжувалися і навіть набирали загрозливого для цієї частини Австро-Угорської імперії (Галичини) стану. “Грамота” Леопольда II мала на меті унормувати державно-церковні відносини, встановити міжконфесійний мир в імперії шляхом проголошення рівноправності всіх обрядів Католицької церкви. Леопольд II в своїй “Грамоті” послався на попередні декрети, інструкції і постанови, які мали сприяти досягненню цієї мети, і висловив жаль, що рівноправності обрядів досягти не вдалося, а “обрядова боротьба” розпалює ворожнечу між русинами (українцями) і поляками, загрожує державному ладу і громадському порядку. Отже, ситуація вимагала нових, більш ефективних заходів з боку імператорського двору. В дусі “монаршої августійшої” турботи про благо підданих у “Грамоті” “владою нашою цісарського строю” наказувалось: “Перше: жоден католицький обряд не повинен завдавати іншим обрядам кривди. Не присвоювати собі права вижчого або фаворизованого обряду. Друге: духовенство і вірні греко-католицького обряду мають право користуватися рівними привілеями і достоїнством з латинським духовенством і вірними. Третє: жоден обряд не повинен перешкоджати іншим обрядам у здійсненні своїх канонічних, культових церемоній і служб. Невиконання цих постанов стягне на винних нашу неласку” [Ibidem.- S. 537].

Загострення стосунків між Греко-католицькою і Римокатолицькою церквами досягло кульмінації підчас наполеонової кампанії. Воєнні успіхи Наполеона активізували польські настрої в монархії. У Львові встановлюється польське військове управління. Замість австрійських цісарів польська влада вимагає від греко-католицького митрополита Ангеловича (1808-1814) поминати в літургічних відправах Наполеона. Митрополит і ієрархія та парафіяльне духовенство Греко-католицької церкви рішуче відмежовувалися від таких дій. Погрози поляків митрополічому палацу і церкві св.Юра, загроза фізичної екстермінації митрополита не похитнули вірнопідданості греко-католиків Австро-Угорській короні. Вірність Габсбургам була щедро винагороджена. Франц I нагородив митрополита Ангеловича Великим хрестом Леопольда, а митрополічого офіціала Гарасевича - командорським хрестом і титулом “Барон де Найнштерн”. “Руський народ за його лояльність монарша рука наділила всілякими привілеями, що полегшували панщину і економічне становище” [Ibidem.- S. 541; Див.

Також: Начеркъ Истории Унии Русской Церкви зъ Римомъ.- С. 93-94].

Офіційними заходами становище Греко-католицької церкви в Галичині поліпшувалось. За митрополита М.Левицького (1816-1858) піднявся рівень народної освіти, в школах запроваджувалось викладання рідною (русинською – українською) мовою. В 1856 р. у середніх школах Галичини встановлюється “інститут руських катехістів”, тобто вводиться греко-католицька катехізація. В полках, які формуються за віросповідним принципом, запроваджується “інститут руських військових капеланів” [Ibidem.- S. 96]. Митрополит М.Левицький за вірнопіддану службу нагороджується Великим хрестом Леопольда і призначається таємним радником австрійського монарха. Папа Пій IX іменує М.Левицького “кардиналом Римської Церкви” [Ibidem.- S. 97].

Міжобрядова боротьба в цей період нібито припинилася. За колабораціонізм (підтримку Наполеона) поляки змушені були нести спокуту, а українці Галичини за вірність Габсбургам були винагороджені. Але латентно назрівала криза між обрядами. Римо-католики не здавали своїх позицій, вони претендували на обрядову першість. В галицьких містах і селах, далеких від віденського монаршого трону, ніякої “рівноправності обрядів не було”. Тут все диктувалося місцевою владою, яку очолювали поляки. Знову виникає проблема “упорядкування взаємних відносин” між греко- і римо-католиками.

Запроваджена “Грамотою” Леопольда II “рівноправність всіх католицьких обрядів” не припинила перехід русинів (українців) Галичини на латинський обряд. І це загрожувало самому існуванню Греко-католицької церкви. Цю загрозу зрозуміли в Римі. Апостольський Престол вважав, що “коли б продовжувався процес зменшення серед русинів тих, хто в поєднанні з Католицькою Церквою визнає грецький обряд, то в майбутньому не було б перспективи навернення всієї Русі до єдності з Римською Вселенською Церквою” [Ibidem]. Саме побоюючись цих наслідків “крадіжки душ” і “переходу русинів на латинський обряд”, Апостольська Столиця знову (в який вже раз!) підтверджує декрет Папи Урбана VIII з 1624 року, яким уніатам було заборонено без дозволу Римської курії змінювати східний обряд на латинський.

Отже, проблема латинізації і уніатизації, яка існувала в попередні століття, не знімалася з порядку денного в XIX ст. Більше того, вона загострюється і набуває таких масштабів, що Апостольська Столиця почала побоюватися за майбутнє унії і її носія на Сході – Греко-католицьку церкву. Без останньої, без “милих русинів” весь Схід повернути до бажаної єдності з Римом, як там зрозуміли, було б неможливо.

Папа Пій VII вимагав “припинити будь-які обрядові суперечки”,

“припинити самовільний перехід від одного обряду до іншого”. Проте австрійський уряд, який здійснював державно-церковну політику на засадах “февроніанства”, не дозволив Апостольські Столиці втручатися у внутрішні справи монархії. Декрет Пія VII не було обнародовано, тобто він “не одержав в Австрії *placetum regium*”. Навпаки, віденська придворна канцелярія видала розпорядження, котрим дозволялось переходити з грецького обряду на латинський, якщо була на те “обґрунтована причина”, і на такий перехід “папського дозволу не вимагалось” [Narasiewicz. *Annales Eccleses Ruhtenisch.- Lemberg, 1862.- S. 695*]. “Це державне розпорядження в одну мить знищило заходи, здійснювані в минулих століттях, нанівець звело працю русинів в обороні східного обряду. І знову розпалилися суперечки між віросповідниками грецького і римського обряду, які сіяли розбрат і ненависть між русинами і поляками” [Ibidem]. Віденський уряд запропонував “упорядкувати церковні відносини між католиками грецького і латинського обрядів в Галичині першим особам духовної влади” [Начеркъ Истории Унии Русской Церкви зъ Римомъ.- С. 103]. Папа Пій IX видав 1863 р. бреве до двох Львівських архієпископів – римо-католицького і греко-католицького, - зажадавши від них “припинити обрядову боротьбу” і створити спеціальну комісію з вищих ієрархів цих церков для “остаточного виправлення їх обрядових відносин” [Malinowski M. *Die Kirchen und Staots Salyunagen.- Lemberg, 1864.- S. 688*]. Високопоставлена погоджувальна міжобрядова комісія, очолювана з одного боку греко-католицьким митрополитом Спиридоном Литвиновичем (1864-1869), а з другого - архієпископом Львівським Римо-католицької церкви Францом Вершхлеймським, після довготривалих нарад підписала 17 липня 1863 року в Римі “Конкордію”, якою “виправлялися відносини між двома католицькими обрядами – грецьким і латинським”. Пій IX затвердив “Конкордію”, Конгрегація пропаганди віри опублікувала її 6 жовтня 1863 року. Пастирським посланням від 4 грудня 1863 року митрополит Литвинович надіслав “Конкордію” до всіх своїх архидиєцезій. Це ж зробив і латинський архієпископ у Львові.

Ідея “Конкордії” полягала в “остаточному усуненні суперечок між католиками обох обрядів в Галичині”. Основний її зміст викладено в 7 пунктах. Йшлося про те, щоб зупинити “самовільний перехід” від одного обряду в інший та регулювати виконання обрядів служителями одного обряду для вірних другого обряду.

Перехід з одного обряду в інший оголошувався як “недійсний, “не канонічний”. Він міг відбутися лише з дозволу Апостольської Столиці. Священники не повинні були хрестити дітей батьків іншого обряду. Це дозволялося лише за виняткових обставин (відсутність

священика цього обряду та інші природні та географічні фактори). Хрещення дитини священиком іншого обряду не вело до зміни обряду. Вірні обох обрядів могли сповідатися і отримувати прощення гріхів як у греко-католицького, так і римо-католицького священиків. “Однак причастя ніхто не може приймати інакше як у своєму обряді, тобто у латинському – під одним видом і на опрісноках, а руський католик – під двома видами і на квасному хлібі”. Шлюб змішаних пар здійснював священик обряду нареченої, діти в змішаних парах повинні були виховуватися в обряді батьків згідно статі. Коли для забезпечення хворого святими тайнами немає священика обряду хворого, це священнодійство міг звершити священик іншого обряду. Елеопомазання і святе напуття у вічність повинен давати хворому священик цього ж обряду, що хворий. “Коли ж немає священика власного обряду, тоді це таїнство міг здійснити з дозволу Апостольської Столиці (без звертання в кожному окремому випадку до неї) латинник від руського пресвітера на квасному, а русин від пресвітера латинського на опрісноках”. Всі ці священнодії ніяким чином не могли змінювати одного обряду на інший [Ibidem.- S. 690; Начеркь Истории Унии Русской Церкви зъ Римомъ.- С. 104].

Наскільки актуальними в церковних відносинах між греко-католицькою і римо-католицькою спільнотами і реальними в практичному застосуванні були узгоджені “Конкордією” правила поведінки кліру обох обрядів? Практика їх застосування засвідчувала наявність нових труднощів, загострення не лише традиційних міжобрядових суперечок, а й економічних, міжетнічних і сусідських відносин. Сучасні польські дослідники дещо обережніше і зваженіше намагаються відповісти на це питання. У сучасній історіософській літературі, релігієзнавчих дослідженнях польські автори дотримуються такої точки зору. У історіографії, яка стосується Греко-католицької церкви, завжди акцентується увага на проблемі латинізації і полонізації русинів (українців) цього обряду. Польські дослідники вважають, що це дещо однобока, якщо не тенденційна, точка зору на цю проблему виключно українських авторів, як в минулому, так і в наш час. Погоджуючись з тим, що латинізація і полонізація греко-католиків, дійсно, мала місце, що “крадіжка душ” викликала непорозуміння між двома католицькими церквами – греко- і римо-католицькою, вони звертають увагу і на інше явище в міжцерковних відносинах, а саме – процес рутенізації (українізації) і уніатизації поляків [Там само.- С. 105].

Рутенізація (українізація) і уніатизація латинського польського населення – цікаве і майже недосліджене явище, яке відбувалося паралельно з процесом латинізації і полонізації українського населення.

Ці два паралельні процеси важко окреслити у цифрових вимірах і масштабах поширення. Але, врешті, це не так важливо. Йдеться про історичний процес, про реальне явище, його коріння і причини. Здебільшого це відбувалося на “етнічному пограниччі”, де населення було змішане, і в залежності від концентрації одного етносу спостерігався його вплив на інший етнос – менший, розпорошений між автохтонним етносом. Зрештою, важливим чинником асиміляційних процесів, які впливали на релігійну ідентифікацію, була наявність в даній місцевості динамічного конфесійного осередку – греко-католицького чи римокатолицького. Не варто скидати з рахунку економічних факторів, які впродовж XVII – XVIII і навіть XIX століть були вирішальними для зміни обряду і визначали саме перехід з грецького (православного і уніатського) на латинський обряд. Варто брати до уваги ситуацію з відносинами між обрядами в містах, де домінуючим був вплив Римо-католицької церкви, і в селах, де в основному проживали сповідники східного обряду.

На українських землях під Польською Коронаю і у Великому князівстві Литовському розпорошені польські колоністи і осадники часто не мали можливості користуватися з обрядових послуг власного, римокатолицького Костьолу, оскільки в цій частині Речі Посполитої латинська парафіяльна мережа була слабкою. “Натомість мали доступ до церкви і священика українського: користалися з його послуг – хрестилися, женилися і відспівувалися, – і все це здійснювалося руською (українською) мовою і згідно східного уніатського обряду” [Nabywaniec S. Relacje między obrządkiem - łacińskim i grekokatolickim oraz problem rutenizacji i uniatyzacji w kontekście tak zwanej kradzieży dusz // Polska - Ukraina 1000 lat sąsiedztwa.- Przemysł, 1998.- S. 221].

Латинські єпископи в XIX ст. головними причинами міжобрядових конфліктів вважали зміну обряду, релігійне навчання дітей священиками іншого обряду і змішані шлюби [Tazbir I. Unia wielkich nadziei. "Gazeta Wyborcza", 17-18 sierpnia 1996.- S. 16]. Потрібно додати як причину цих конфліктів прийняття святих таїнств від священика іншого обряду [Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli (Propaganda de Fide), Syritture riferite nei Congressi (ASCEP. S.C.). Polonia Russia, vol. 22, k.325]. Зміна обряду з латинського відбувалася в різних ситуаціях. Поляки із шляхетних родин часто вступали до василіанського чину, приймаючи греко-католицький обряд. Саме це в якійсь мірі і було причиною спольщення василіанського ордену. У старопольському періоді, коли єпископські посади були зарезервовані виключно для ченців, єпископські столиці часто посідали ієрархи польського походження. Практикувалося це і в XIX ст. 3-посеред греко-католицького єпископату в Перемишлі латинське і польське коріння мали: Анастасій

Крупницький (1610-1652), Іван Малаховський (1670-1691), Максиміліан Рило (1785-1793), Йосафан Коциловський (1916 -1947) [Śliwa T. Kościoł greckokatolicki w Galicji (1815-1918), [W:]ЖКР, т.2., cz.1, S. 647], з-посеред єпископів Львівських, між іншими, Микола Скородинський (1798-1805) та інші [Nabywaniec S. Unicy biskupi przemyscy w latach 1610-1991.- Rzeszów, 1995.- S. 15,23].

Проблема полонізації і латинізації сильно акцентувалася у формі різних протестів з боку греко-католицького духовенства, українського єпископату, а після національного пробудження, яке наступило в результаті “весни народів” 1848 р., - українськими національними діячами. Багато скарг і протестів скеровувалося до Риму, Відня і до Львова. Польські дослідники цього явища вважають, що “Латинсько-польська сторона з більшою терпимістю ставилася до проблеми втрати своїх вірних та їх переходу до Греко-католицької церкви і в результаті – асиміляції поляків, які поглиналися українським середовищем. Інколи можна було спостерігати, як примирливо ставилася польська латинська ієрархія до цієї проблеми” [Кудрик В. Маловідоме з історії Греко-католицької церкви.- Т.2.- Вінніпег, 1955.- С. 8]. Щоб обґрунтувати свій висновок, польський автор наводить чисельні приклади “терпимості” польської латинської ієрархії, коли польські єпископи просили дозволу Апостольської Столиці “затвердити зміну латинського обряду своїх парафіян на греко-католицький” з різних причин: віруючі латинського костюлу через віддаленість своїх святинь користуються послугами греко-католицьких церков, змішані шлюбні пари переходять на східний обряд і т. п.[Nabywaniec S. Цит. праця.- S. 222].

У кожному випадку з Риму надходила заборона переходу віруючих латинського обряду на східний, греко-католицький. Польським латинським єпископам вказувалося “припинити уніатизацію і рутенізацію своїх дієцезій, повернути їх до латинського обряду і в майбутньому не допускати таких змін обряду” [Ibidem.- S. 222-223].